

mišljenja i komentari

Zemlja znanja

N. Raos

Institut za medicinska istraživanja i medicinu rada, Zagreb

Ako su u 18. stoljeću, u dobu baroka, ljudi vidjeli život kao kazalište, onda ga u naše doba doživljavaju kao supermarket. Jer sve je na prodaju: ne samo kruh, mlijeko i meso, nego je na prodaju – da se vratimo osnovnim Marxovim tezama – i ljudski rad, a to znači napor, vrijeme, znanje i stručnost. Pače, prodaje se bolest i zdravlje, život i smrt, praktičke i transcendentne ideje, da ne govorimo o spolnom porivu, savjesti i poštenju. Sve je postalo roba, pa su se ljudi – sukladno toj činjenici – pretvorili u njezine proizvođače i potrošače. O otuđenju čovjeka pretvaranjem njegova rada u robu napisano je dosta, čak previše, pa to neće biti predmet ovoga članka. Nešto drugo je zagolicalo moj mozak. To drugo je činjenica da se sve više pretvaramo iz društva proizvođača u društvo potrošača. Zato i doživljavamo, kao što rekoh, svijet oko nas kao veliki supermarket. Što to znači?

Ni na koji se način ne može objektivno osporiti činjenica da se danas na ovim prostorima živi bolje nego se ikad živjelo. Sjećam se oskudnih stambenih prilika moje mladosti, o životu bez kupao-nice, pa i tekuće vode. Hrana je bila basnoslovno skupa, a o kupovini novih cipela razgovaralo se maltene kao danas o kupovini novog automobila. Generaciji mojih roditelja bilo je još teže. U ratu su Zagrepčani dobivali "na točkice" sedam deka-grama kruha dnevno, a juha se kuhala od vode u kojoj su se ispirali tanjuri. Struje je bilo tek nekoliko sati dnevno. I još je bilo dobro ako te netko nije htio zatvoriti, poslati na front ili u logor, strijeljati... Pa ipak, unatoč svom tom teškom životu i nepojmljivim užasima rata i poraća, ne mislim da smo bili nesretnija generacija od ove današnje. Danas svima sve smeta, svi nešto gundaju i mrljaju, svi su nečim nezadovoljni – iako žive i u materijalnom i u moralnom (pravnom) pogledu onako kako smo mi mogli misliti da se samo u raju može živjeti. Zašto je to tako?

Rekao bih da glavni uzrok općeg nezadovoljstva, depresija, alkoholizma, drogiranja i sličnih zala, leži u činjenici da – kao što rekoh – čovjek našeg doba doživljava život kao supermarket. A u supermarketu ima mnogo artikala, na njima su etikete, a čovjek se jedi ako pod etiketom ne pronađe ono što na njoj piše. "Mi živimo tako – i to u 21. stoljeću!", uobičajena je tužbalica naših sugrađana – kao da smo došavši na ovaj svijet uplatili turistički aranžman ("za 21. stoljeće"), pa se sada poput hotelskih gostiju tužimo što ne možemo na slavinu dobiti toplu vodu ili što u sobnom frižideru nema svih onih pića čija smo imena u prospektu pročitali.

Isto je tako – da dodemo do srži stvari – i s našom "zemljom znanja", ili – bolje rečeno – s hujom (štrajkom) prosvjetara i znanstvenika, a nedavno i učenika.

Naša je vlast objavila da Hrvatska treba postati "zemljom znanja". Lijepo. A u zemlji znanja, zna se, stupovi su društva oni koji znanje stvaraju i dalje ga prenose, pa bi dosljedno tome baš oni morali u "zemlji znanja" najbolje živjeti. Uplatili smo, dakle – da se vratimo spomenutoj usporedbi – život u "zemlji znanja", pa se sad mrgodimo kad vidimo da iz etikete ne stoji roba kakva se na njoj deklarira.

"Nema lakog puta do znanja", rekao je prije mnogo stotina godina Euklid. Da bi se postalo pravi intelektualac, erudit, nije dovoljno prozujati kroz fakultet, još manje svoje znanje crpiti s televizijskog ekrana i "sveznajućeg" interneta. Treba mnogo i strastveno čitati, učiti svaki dan, stjecati znanje kroz čitav život. Treba potom živjeti i djelovati u kulturnoj sredini, sredini koja cijeni znanje, a ne živjeti među ljudima koji se sprdaju s onima koji znaju više od njih. Treba konačno voljeti znanje radi znanja, biti u pravom smislu filozof – prijatelj mudrosti.

Je li tako u nas? Mnogi se ljudi razmeću znanjem, ali pravih je znalaca malo. Kao urednik jednog časopisa (Prirode) svaki se dan susrećem s neznanjem ljudi koji bi trebali biti naša znanstvena i prosvjetna elita. Što reći za biologa koji uporno naziva fosilne ostatke "artefaktima", jer jadničak ne zna zaviriti u rječnik stranih riječi da bi vidio – ako već prije nije znao – što ta riječ znači. Ili što misliti o čovjeku, sveučilišnom profesoru, koji piše već desetljećima, a ne zna ni toliko pravopisa da bi "pogodio" kada se piše prijedlog "s", a kada prijedlog "sa". Ili kad čovjeku koji godinama sjedi u uredništvu jednog našeg znanstvenog časopisa trebam objašnjavati da se postupak grafičke pripreme i tiskanja časopisa može fizički odvojiti. Ili kad grafičar ne poznaje korektorske oznake, a tehnički urednik nije nikad čuo da postoji nešto što se zove 80-gramski papir...

Takvih bi se primjera moglo navoditi u nedogled. Izvori neznanja sežu mnogo dalje od fakultetske diplome i lošeg profesora u osnovnoj i srednjoj školi. Korijen sviju zala (radix omnium malorum) je u osjećanju da je znanje nešto što normalnom čovjeku ne treba. Treba znati tek toliko da čovjek ne upropasti posao u tolikoj mjeri da ga s njega najure.

I kako sve to ispraviti? Sigurno se takvo stanje neće promijeniti primjenom najbanalnije metode, neselektivnim podizanjem plaća. Rekao bih da su niske plaće znanstvenika i prosvjetara samo posljedica nemarnog odnosa prema znanju, ne samo društva u cjelini nego i njih samih. Svatko od nas mora poraditi na sebi da postane "čovjek znanja". Tak tada možemo postati "zemlja znanja".